

İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinin İmgeleminde Eşitsizlik Olgusunun Resimler Üzerinden Analizi

Mehmet ERTEN¹ ve Taner ATMACA²

Öz

Bu araştırma, ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin toplumsal eşitsizlikleri nasıl algıladıklarını ve bu algılarını resimleri aracılığıyla nasıl ifade ettiklerini anlamayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel metodoloji içinde yer alan fenomenoloji modeli kullanılmıştır. Araştırmanın verileri Düzce’de 2024-2025 eğitim öğretim yılında toplam 386 ilkökul ve 723 ortaokul öğrencisinden toplanmıştır ve tematik analiz ile çözümlenmiştir. Araştırma kapsamında, öğrencilerden toplumsal eşitsizlik deneyimlerini yansıtan resimler çizmeleri istenmiş ve bu resimler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bulgularda çocukların toplumsal sınıf farklılıklarını, eğitimde fırsat eşitsizliğini, sosyal dışlanmayı ve etnik köken gibi faktörlere dayalı ayrımcılığı güçlü metaforlar ve semboller aracılığıyla temsil ettikleri görülmüştür. Bulgular, çocukların ekonomik eşitsizlikleri genellikle evler, giyim tarzları ve teknolojik imkânlar gibi somut nesneler üzerinden ifade ettiklerini göstermektedir. Engellilik ve dış görünüş temelli ayrımcılıklar, toplumsal normların bireyler üzerindeki etkisini yansıtırken, cinsiyetler arası eşitsizlik çocukların resimlerinde belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Ayrıca, sosyal dışlanma ve etnik temelli ayrımcılığın çocukların sosyal ilişkileri üzerindeki etkileri çizimlere yansımıştır. Eğitimde fırsat eşitsizliği de çocukların algılarında önemli bir yer tutmuş ve bazı çocuklar akademik ve mesleki fırsatlara erişimde yaşanan eşitsizlikleri ele almıştır. Araştırma, çocukların eşitsizlik algılarının erken yaşlardan itibaren şekillendiğini ve bu algıların görsel sembollerle ifade edildiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dezavantajlılık, Eşitsizlik, Resim Analizi

Analysis of the Phenomenon of Inequality in the Imagination of Primary and Secondary School Students through Pictures

Abstract

This study aims to understand how primary and secondary school students perceive social inequalities and how they express these perceptions through their drawings. The study employs the phenomenological model, a qualitative research methodology. Data were collected from a total of 386 primary and 723 secondary school students in Düzce during the 2024-2025 academic year and analysed using thematic analysis. As part of the study, students were asked to create drawings reflecting their experiences of social inequalities, which were subsequently examined through content analysis. The findings reveal that children represent social class differences, educational inequalities, social exclusion, and ethnic discrimination through strong metaphors and symbols. The results indicate that economic disparities are frequently depicted through tangible objects such as houses, clothing styles, and access to technological resources. Discrimination based on disability and physical appearance reflects the influence of societal norms on individuals, while gender-based inequalities are prominently observed in children's drawings. Additionally, social exclusion and ethnic discrimination were found to impact children's social relationships, as illustrated in their drawings. Educational inequality also emerged as a significant theme in children's perceptions, with some students highlighting disparities in access to academic and professional opportunities. Overall, the study demonstrates that children's perceptions of inequality begin to form at an early age and that they express these perceptions through visual symbols.

Keywords: Disadvantageousness, Inequality, Drawing Analysis

Atıf İçin / Please Cite As:

Erten, M. ve Atmaca, T. (2025). İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin imgeleminde eşitsizlik olgusunun resimler üzerinden analizi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14 (2), 579-601. doi:10.33206/mjss.1632993

Geliş Tarihi / Received Date: 04.02.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 09.03.2025

¹ Okul Müdürü - erten7878@gmail.com

 ORCID: 0009-0005-6707-6864

² Doç. Dr. - Düzce Üniversitesi Eğitim Fakültesi, taneratmaca@duzce.edu.tr

 ORCID: 0000-0001-9157-3100

Giriş

Toplumsal eşitsizlik, bir toplumda bireylerin veya grupların sahip oldukları kaynaklar, fırsatlar ve haklar açısından sistematik farklılıklar yaşaması durumudur (Güllüpınar, 2012). Bu farklılıklar, ekonomik gelir, eğitim olanakları, sağlık hizmetlerine erişim, siyasal katılım ve sosyal statü gibi alanlarda kendini göstermektedir (Hatipler, 2019; Karataş ve Oran, 2007; Kazu, 2018). Toplumsal eşitsizlikler, genellikle toplumsal tabakalaşma sistemleriyle ilişkilidir ve bu sistemler, toplumdaki bireylerin farklı toplumsal tabakalara ayrılmasına neden olmaktadır (Güllüpınar, 2020). Bu tabakalaşma, maddi veya sembolik ödüllere erişim açısından toplumsal gruplar arasında yapısal eşitsizliklerin oluşum süreci olarak tanımlanabilir (İnce, 2017).

Bazı düşünürlere göre toplumsal eşitsizlikler, bireylerin sahip oldukları kaynaklar ve değerler doğrultusunda seçim yapma özgürlüklerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, Zygmunt Bauman'ın "özgürlük oranı" kavramı, toplumsal eşitsizliklerin bireylerin seçim yapma kapasiteleri üzerindeki etkisinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bauman'a göre, bireylerin sahip oldukları kaynaklar ve değerler, onların seçim yapma özgürlüklerini belirler. Kaynaklar, maddi varlıklar ve sosyal sermayeyi içerirken; değerler, bireyin farklı amaçları arasında tercih yapmasını sağlar. Dolayısıyla, toplumsal eşitsizlik, bireylerin sahip oldukları kaynaklar ve değerler doğrultusunda seçim yapma özgürlüklerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Önür, 2022).

Eşitsizliklerin temel nedenleri arasında ekonomik, sosyal ve politik faktörler bulunmaktadır. Ekonomik eşitsizlikler, gelir ve servetin toplumda adaletsiz dağılımından kaynaklanmaktadır. Bu durum, düşük gelirli bireylerin eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimini kısıtlayarak fırsat eşitsizliklerine yol açabilmektedir (Ayyıldız, 2017; Sarıhan, 2021; Tiryaki, 2013). Sosyal faktörler de eşitsizliklerin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Toplumsal normlar, değerler ve kültürel inançlar, belirli grupların dezavantajlı konumlara itilmesine neden olabilmektedir (Aşkın, 2021; Aydoğan, 2024; Yıldırım-Aykurt, 2020). Örneğin, cinsiyet rolleri, bireylerin fırsat ve imkanlardan eşit şekilde yararlanmasını engelleyebilmektedir (Kurttaş, 2021). Ayrıca eğitim sistemlerindeki fırsat eşitsizlikleri, bireylerin gelecekteki sosyal ve ekonomik statülerini belirleyerek, eşitsizliklerin nesilden nesle aktarılmasına neden olmaktadır (Atmaca, 2019; Bourdieu ve Passeron, 2015).

Toplumsal eşitsizliklerin yansımaları, yalnızca yetişkinlerin yaşamlarında değil, çocukların dünyasında da belirgin bir şekilde görülmektedir. Çocuklar, içinde bulundukları sosyal çevrenin etkisiyle eşitsizlik olgusunu erken yaşlarda deneyimlemeye ve anlamlandırmaya başlamaktadır. Bu süreçte aile, okul ve toplumun sunduğu imkânlar ve kısıtlamalar, çocukların eşitsizlik algısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Lareau, 2011). Özellikle eğitim ortamları, çocukların sosyal ve ekonomik farklılıkları ilk kez gözlemledikleri ve içselleştirdikleri alanlardan biridir. Eğitimdeki fırsat eşitsizlikleri, çocukların gelecekteki yaşamlarını belirleyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Reay, 2006).

Toplumsal eşitsizliklerin çocuklar üzerindeki etkisi, sadece ekonomik veya sosyal imkânların kısıtlılığıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda bu eşitsizlikler, çocukların benlik algılarını, özgüvenlerini ve geleceğe dair beklentilerini de şekillendirmektedir (Kaymaz ve Atmaca, 2022; Ridge, 2002). Örneğin, ekonomik olarak dezavantajlı ailelerden gelen çocuklar, kendilerini daha az değerli hissedebilir ve gelecekteki başarılarına dair daha düşük beklentilere sahip olabilirler. Bu durum, eşitsizliklerin nesiller arası aktarımını güçlendiren bir döngü meydana getirebilir (Cingöz ve Gür, 2020). Bu döngü, çocukların sosyal ve ekonomik sermayeden yoksun olmalarının yanı sıra, "sembolik şiddet" (Bourdieu, 1991) yoluyla içselleştirdikleri aşağılanma ve yetersizlik duygularıyla pekişmektedir. Örnek olarak, düşük gelirli ailelerin çocukları, okul ortamında yaşlılarıyla aralarındaki sosyoekonomik farklılıklar nedeniyle sosyal dışlanma yaşayabilir ve bu durum, akademik motivasyonlarını zayıflatır (Ersan ve Çobanoğlu-Aktan, 2024; Sağlam ve Atmaca, 2023; Seban ve Perdecı, 2016).

Psikolojik etkiler ise çocukların "özyeterlilik" algılarını doğrudan etkilemektedir. Bandura (1997), bireylerin gelecekteki hedeflerine ulaşma konusundaki inançlarının (özyeterlilik), yaşadıkları sosyal çevreyle şekillendiğini belirtmektedir. Dezavantajlı çocuklar, sınırlı kaynaklar ve destek eksikliği nedeniyle bu inancı geliştirmekte zorlanır ve bu durum, okul başarısızlığı veya mesleki hedeflerde daralmayla sonuçlanabilir. Örneğin, bir çocuğun "doktor olmak istiyorum" yerine "şansım yok" gibi ifadeler kullanması, eşitsizliğin bireysel potansiyeli nasıl baskıladığını göstermektedir. Bu süreçte, ailenin sosyal ve kültürel sermayesi de önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynlerin eğitim düzeyi, sosyal ağları ve kültürel birikimi, çocukların okulda ve sosyal hayatta karşılaştıkları engelleri aşma kapasitelerini belirlemektedir (Günkör ve Özdemir, 2017). Örneğin, yüksek sosyoekonomik statüye sahip aileler, çocuklarına özel ders, sanat-spor etkinlikleri

veya dil eğitimi gibi ek imkânlar sunarak eşitsizlikleri telafi edebilirken, düşük gelirli aileler bu tür desteklerden yoksun kalmaktadır (Dolu, 2020; Tabak, 2020). Bu durum, çocukların “başarı şansı” algısını doğrudan etkileyerek eşitsizlik döngüsünü beslemektedir.

Çocukların imgelem dünyası, içinde yetiştikleri sosyal ve ekonomik koşullarla doğrudan ilişkilidir. Dezavantajlı çocuklar, geleceğe dair hayallerini genellikle “mevcut sınırlar” içinde kurgulamaktadır ve bu hayaller çocukların içselleştirdiği sosyal sınırları yansıtmaktadır (Biggeri vd., 2006). Bu durum, Bourdieu’nün (1991) “habitus” kavramıyla örtüşmektedir ve çocuklar, içinde bulundukları sosyal yapının sunduğu “olasılıklar dünyasına” göre hayal kurmayı öğrenmektedir. Bu sosyal sınırlar ve “habitus” tarafından şekillendirilen imgelem, çocukların sanatsal ifadelerinde somut bir forma bürünmektedir. İçselleştirilmiş eşitsizlikler, yalnızca zihinsel süreçlerle sınırlı kalmayıp çocukların yaratıcı üretimlerine de yansımaktadır. Nitekim çocukların çizimleri, içinde bulundukları sosyal gerçekliği yorumlama ve bu gerçekliği sembolik bir dil aracılığıyla dışavurma biçimlerinden biridir. Bourdieu’nün (1991) “sembolik sermaye” kavramının da işaret ettiği gibi, çocukların kullandıkları imgeler, yapısal eşitsizlikleri görünür kılan birer sosyal belge niteliği taşımaktadır.

Çocukların çizimlerinde toplumsal eşitsizliklerin temsili, genellikle sembolik imgeler ve metaforlar aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Örneğin, ekonomik eşitsizlikler, çocukların resimlerinde “zengin” ve “yoksul” evler arasındaki karşıtlıklar, farklı giyim tarzları veya oyuncakların nitelik ve niceliği gibi unsurlarla ifade edilebilmektedir. Bu tür imgeler, çocukların günlük yaşamda gözlemledikleri maddi farklılıkları nasıl içselleştirdiklerini ve bu farklılıkları hangi yollarla görselleştirdiklerini anlamak açısından önemlidir (Mitchell, 2011; Sadık, Çakan ve Artut, 2011; Türkcan, 2013). Ayrıca, sosyal eşitsizliklerin bir yansıması olarak, bazı çocukların resimlerinde “dışlanma” veya “ayrımcılık” temaları öne çıkabilmektedir. Söz gelimi, bir grup çocuğun oyun oynarken tasvir edildiği bir resimde, belirli bir çocuğun grubun dışında bırakılması, sosyal tabakalaşmanın çocukların zihnindeki izdüşümünü yansıtabilir (Güven, 2018).

Resimlerdeki renk tercihleri ve mekân kullanımı da eşitsizlik algısını anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır. Ekonomik olarak dezavantajlı çocuklar, resimlerinde daha koyu tonlar veya sınırlı renk paletleri kullanarak içe dönük bir duygusal durumu ifade edebilirken, imkânları daha geniş olan çocuklar canlı renkler ve geniş mekânlar aracılığıyla özgüven ve özgürlük temasını vurgulayabilmektedir (Dirin, 2022). Bu durum, çocukların yaşadıkları sosyoekonomik koşulların sanatsal ifadelerine nasıl yansıdığını gösteren önemli bir bulgudur.

Eğitim ortamına dair çizimler ise fırsat eşitsizliklerinin çocuklar tarafından nasıl deneyimlendiğini ortaya koymaktadır. Bazı resimlerde, okul araç-gereçlerinin eksikliği, kalabalık sınıflar veya öğretmen-öğrenci etkileşimindeki dengesizlikler gibi unsurlar, eğitimdeki eşitsizliklerin çocukların gözünden nasıl görüldüğünü yansıtmaktadır. Özellikle kırsal ve kentsel bölgeler arasındaki eğitim olanakları farkı, çocukların yaşantılarına etki ettiği için (Basun ve Erden, 2020; Ertüzün vd., 2016) bu deneyimler resimlerinde belirgin bir şekilde işlenebilmektedir. Örneğin, kırsal kesimde yaşayan bir çocuğun çizdiği “hayalimdeki şehir” teması, daha avantajlı bölgelerde yaşayan bir çocuğun resimlerinden içerik ve detay olarak farklılık göstermektedir (Özsarı ve Aytaç, 2019).

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri de çocukların resimlerinde sıklıkla temsil edilen konulardan biridir. Örneğin, kız çocuklarının ev içi işlerle sınırlandırıldığı veya belirli mesleklerle (öğretmen, hemşire) ilişkilendirildiği çizimler, toplumsal cinsiyet rollerinin erken yaşlarda nasıl içselleştirildiğine dair ipuçları sunmaktadır (Güven ve Ekiz-Kaya, 2024). Buna karşılık, bazı çocukların resimlerinde geleneksel cinsiyet kalıplarını sorgulayan unsurlar (örneğin, bir kız çocuğunun pilot olarak çizilmesi) da görülebilmektedir. Bu tür çizimler, çocukların toplumsal normlara dair farkındalıklarının ve bu normları yeniden üretme veya dönüştürme potansiyellerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Çünkü Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu olan UNFPA’ya (2020) göre toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında toplumsal normların belirleyici bir rolü vardır.

Toplumsal eşitsizliklerin çocuklar üzerindeki etkileri, sosyal bilimler literatüründe geniş ölçüde incelenmiş olsa da bu etkilerin çocukların öznel deneyimleri ve sanatsal ifadeleri üzerinden analiz edilmesi konusunda önemli bir eksiklik bulunmaktadır. Mevcut çalışmaların çoğu, eşitsizlikleri yetişkinlerin perspektifinden veya nicel göstergelerle (gelir dağılımı, eğitim istatistikleri) ele almış; çocukların bu süreçleri nasıl anlamlandırdığı, içselleştirdiği ve görselleştirdiği üzerine sınırlı sayıda araştırma yapılmıştır (Biggeri vd., 2006; Ridge, 2002). Özellikle çocukların imgelem dünyası ile gündelik pratiklerinin kesişimini inceleyen, nitel ve görsel metodolojilere dayalı çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Bourdieu (1991) ve Lareau (2011) gibi teorisyenler, eşitsizliklerin nesiller arası aktarımını vurgulasa da bu aktarımın çocukların sanatsal

üretimlerindeki sembolik temsillerini sistematik olarak analiz eden bir çerçeve henüz geliştirilmemiştir. Ayrıca çocukların eşitsizlik algılarının coğrafi ve kültürel bağlamlara göre nasıl farklılaştığı da yeterince araştırılmamıştır. Örneğin, kırsal ve kentsel bölgelerdeki çocukların eşitsizlikleri resimlerine yansıtma biçimleri arasındaki farklar veya toplumsal cinsiyet rollerinin çizimlerdeki metaforik ifadeleri, literatürde derinlemesine ele alınmamıştır.

Bu çalışma, yukarıda belirtilen boşlukları doldurmak üzere tasarlanmış ve çocukların eşitsizlik algılarını yalnızca sözlü ifadelerle değil, resimler aracılığıyla görselleştirdikleri sembolik dil üzerinden inceleyerek, literatüre nitel ve görsel bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır. Çocukların çizimlerdeki metaforlar (örneğin, “zengin-yoksul evleri”, “dışlanma sahneleri”), eşitsizliklerin çocuk zihninde nasıl kodlandığını anlamak için yeni bir analiz çerçevesi oluşturmaktadır. Bu bağlamdan hareketle araştırmanın problem durumu, ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin imgeleminde çeşitli toplumsal eşitsizliklerin nasıl yansıdığı ve çocukların bu eşitsizlikleri nasıl algıladıkları şeklinde belirlenmiştir. Bu temel problem durumuna bağlı olarak aşağıdaki alt probleme cevap aranmıştır:

1. İlkokul 4. sınıf ve ortaokul öğrencilerinin imgelemine çeşitli toplumsal eşitsizlikler nasıl yansımaktadır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma deseni kapsamında fenomenolojik (olgubilimsel) bir yaklaşım benimsenerek tasarlanmıştır. Fenomenoloji, bireylerin belirli bir olguya dair yaşantılarını, bu yaşantıların anlamını ve özünü keşfetmeyi amaçlayan bir metodolojidir (Moustakas, 1994; van Manen, 1997). Bu çalışmada fenomenolojinin tercih edilmesinin temel nedeni, çocukların toplumsal eşitsizlikleri nasıl deneyimlediklerini, bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını ve resimler aracılığıyla nasıl ifade ettiklerini derinlemesine anlamaya odaklanmasıdır. Eşitsizlik algısının çocuklarda nasıl kökleştiğini anlamak, yüzeysel verilerle sınırlı kalmayıp özünü kavramayı gerektirmektedir. Fenomenoloji, bu özü keşfetmek için çocukların “yaşanmış deneyimlerini” sistematik bir şekilde yorumlamaya olanak tanımaktadır (Creswell, 2023). Çocukların eşitsizlik algısı, salt dışsal gerçekliklerle değil, onların bu gerçekliklere dair öznel yorumlarıyla şekillenmektedir. Fenomenoloji, bu öznelliği merkeze alarak, çocukların “dünyada var olma” biçimlerini ve bu dünyaya dair bilinçli farkındalıklarını ortaya çıkarmak için uygun bir çerçeve sunmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Düzce ilinde öğrenim gören 1221 ilkökul ve ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde, sosyoekonomik çeşitliliği yansıtacak şekilde amaçlı örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Bu kapsamda, Düzce’nin hem merkez hem de kırsal bölgelerindeki okullar dâhil edilerek farklı gelir düzeylerine sahip ailelerden gelen çocukların temsili hedeflenmiştir. Öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Çalışma Grubuna Ait Betimsel Veriler

Kod	Tür	Kademe	Resim Çizdirilen Öğrenci Sayısı
Okul 1	Devlet	İlkokul (4)	53 (28K + 25E)
Okul 2	Devlet	İlkokul (4)	98 (64K + 34 E)
Okul 3	Devlet	İlkokul (4)	23 (13K + 10E)
Okul 4	Devlet	İlkokul (4)	105 (51K+ 54E)
Okul 5	Devlet	İlkokul (4)	109 (50K + 59E)
Okul 6	Devlet	İlkokul (4)	43 (28K + 15E)
Okul 7	Devlet	Ortaokul (5-6-7-8)	132 (74K + 58E)
Okul 8	Devlet	Ortaokul (5-6-7-8)	164 (84K + 80E)
Okul 9	Özel	Ortaokul (5-6-7-8)	140 (77K + 63E)
Okul 10	Devlet	Ortaokul (5-6-7-8)	78 (47K + 31E)
Okul 11	Devlet	Ortaokul (5-6-7-8)	51 (23K + 28E)
Okul 12	Devlet	Ortaokul (5-6-7-8)	182 (84K + 98E)
Okul 13	Özel	Ortaokul (5-6)	43 (17K + 26E)
Toplam			1221 (640K + 581E)

Tablo 1’deki çalışma grubuna ilişkin dağılıma bakıldığında toplam 13 farklı okuldan (6’sı ilkökul, 7’si ortaokul; 12’si devlet, 1’i özel okul) 1221 öğrencinin araştırmaya katıldığı görülmektedir. Öğrencilerin 431’i ilkökul 4. Sınıf, kalan 790’ı ise ortaokul öğrencisidir. Öğrencilerin 640’ı kız, 581’i erkektir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (n= 1178) devlet okullarında öğrenim görmektedir. Yalnızca 43 öğrenci

özel okula kayıtlıdır. Araştırmaya örnek olarak seçilen görselleri çizen öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya Örnek Resim Olarak Alınan Görselleri Çizen Öğrencilere Ait Demografik Bilgiler

Öğrenci	Cinsiyet	Kademe	Sınıf	Tür
Öğrenci 1	Erkek	Ortaokul	6	Devlet
Öğrenci 2	Kız	Ortaokul	5	Devlet
Öğrenci 3	Kız	Ortaokul	6	Devlet
Öğrenci 4	Kız	Ortaokul	7	Devlet
Öğrenci 5	Kız	Ortaokul	8	Devlet
Öğrenci 6	Kız	İlkokul	4	Devlet
Öğrenci 7	Kız	İlkokul	4	Devlet
Öğrenci 8	Kız	Ortaokul	5	Devlet
Öğrenci 9	Kız	Ortaokul	6	Devlet
Öğrenci 10	Erkek	Ortaokul	7	Devlet
Öğrenci 11	Erkek	Ortaokul	8	Devlet
Öğrenci 12	Erkek	Ortaokul	8	Devlet

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, nitel veri toplama teknikleri kapsamında iki temel araç kullanılarak elde edilmiştir. Öncelikle öğrencilerden, toplumsal eşitsizlik deneyimlerini A4 boyutunda beyaz kâğıtlara çizmeleri istenmiştir. Çizimlerde istedikleri türden boyalar (ya da kara kalem) kullanılarak renk tercihlerinin özgürce ifade edilmesi sağlanmıştır. Daha sonra çizilen resimlerin altına veya yanına, çizdikleri temayı “*Bu resimde ne anlatmak istediğimi yazıyorum...*” başlığı altında kısa bir metinle açıklamaları talep edilmiştir. Bu yaklaşım, çocukların hem görsel hem de sözel ifade becerilerini birleştirerek veri zenginliği sağlamıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmacılar, Düzce’de belirlenen okullara tek tek giderek çalışmanın amacını okul yönetimlerine, öğretmenlere ve öğrencilere anlatmıştır. Etik kurul onayı ve katılım formları tamamlandıktan sonra, sınıf ortamında çocuklarla 20 dakikalık bir ön sohbet gerçekleştirilmiştir. Bu sohbette, “eşitlik”, “adalet” ve “farklılıklar” gibi kavramlar ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin anlayacağı bir dille tartışılmış ve böylece resim çizimine zemin hazırlanmıştır. Çocuklardan, sohbet sırasında ele alınan temaları yansıtan bir resim çizmeleri ve bu resmi en az 1 cümleyle açıklamaları istenmiştir. Süreçte, çocukların içsel motivasyonunu korumak için yönlendirici olunmamış, yalnızca teknik destek sağlanmıştır. Tamamlanan resimler ve yazılı açıklamalar, her katılımcıya özel bir kimlik kodu (Örn: K01, E12) verilerek dijital ortama aktarılmıştır. Çocukların isimleri ve okul bilgileri anonimleştirilerek gizlilik sağlanmıştır. Tüm süreçte öğrencilerin “hayır deme hakkı” vurgulanmış, istedikleri anda çalışmadan çekilebilecekleri açıklanmıştır. Böylece araştırmaya sadece gönüllü öğrencilerin katılımı sağlanmıştır. Resimler, Malchiodi’nin (2003) sanat temelli araştırma ilkeleri doğrultusunda renk, kompozisyon, sembol ve metaforik unsurlara göre sınıflandırılmıştır. Yazılı açıklamalar, içerik analizi yöntemiyle anahtar kelimeler ve temalar (örneğin, “dışlanma”, “yoksulluk”, “eşit okul”) temelinde kodlanmıştır. Resimler ve yazılı açıklamalar karşılaştırmalı olarak incelenerek bulguların tutarlılığı test edilmiştir.

Araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği için de birtakım önlemler alınmıştır. Veri kaynakları (resimler, yazılı açıklamalar, demografik bilgiler) çeşitlendirilerek bulguların tutarlılığı kontrol edilmiştir. Örneğin, bir çocuğun resminde “dışlanma” teması varsa, yazılı açıklamada bu tema ile uyumlu ifadeler aranmıştır. Analiz sürecinde, nitel araştırma deneyimine sahip iki bağımsız uzman, kodlamaları ve temaları inceleyerek tutarlılığı değerlendirmiştir. Bununla birlikte resimlerin analiz ve yorumlanma sürecinde bir sınıf öğretmeninden, bir görsel sanatlar öğretmeninden ve bir okul rehber öğretmeninden destek alınmıştır. Aktarılabilirliği sağlamak adına çalışma grubunun sosyodemografik özellikleri (cinsiyet ve sınıf düzeyi) ve veri toplama bağlamı (okul ortamı, süreç) ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Bu sayede, bulguların benzer bağlamlara aktarılabilirliği artırılmıştır. Anonimliği sağlamak için öğrencilerin kimlik ya da okul bilgileri kodlanmış, resimlerde yüz veya okul logosu gibi tanımlayıcı unsurlar kaldırılmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında çizdirilen toplam 1192 resmin 1109 tanesi analiz edilmiş, 83 tanesi ise çizimler net olmadığı için kapsam dışında tutulmuştur. Değerlendirmeye alınan toplam 1109resmin tematik analiz sonucu ortaya çıkan dağılımı Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Resimlerden Elde Edilen Temaların Dağılımı

Temalar	Kademe					Okul Türü (Toplam)		Cinsiyet (Toplam)	
	İlkokul (n=)	Ortaokul (n=)				Devlet	Özel	Kız	Erkek
	4	5	6	7	8				
Sosyoekonomik Farklılıklara Göre Eşitsizlik	180	88	83	89	32	457	15	205	267
Engellilikten-Dış Görünüşten Kaynaklı Eşitsizlik	78	35	33	28	4	176	2	92	86
Kardeşler-Çocuklar-Cinsiyetler Arası Eşitsizlik	53	35	20	29	20	150	7	113	44
Sosyal İlişkilerden Kaynaklı Eşitsizlik	30	9	8	15	8	70	-	44	26
Etnisiteden Kaynaklı Eşitsizlik	16	19	27	14	16	90	2	35	57
Ülkeler Arası Eşitsizlik	14	29	18	10	5	76	-	36	40
Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitsizliği	15	27	9	8	5	57	7	28	36
TOPLAM	386	242	198	193	90	1076	33	553	556

Tablo 3'teki dağılıma bakıldığında, ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin çizimlerinden elde edilen eşitsizlik temalarının dağılımını göstermektedir. En çok vurgulanan eşitsizlik türü sosyoekonomik farklılıklara dayalı eşitsizlik (n=472) olup, bunu engellilik/dış görünüş (n=179) ve kardeşler-çocuklar-cinsiyetler arası eşitsizlik (n=157) takip etmektedir. Devlet okulu öğrencileri örneklemdaki sayıca fazla olmalarından kaynaklı özel okul öğrencilerine kıyasla çok daha fazla eşitsizlik teması üretirken, kız öğrenciler özellikle cinsiyet temelli eşitsizlikleri daha fazla dile getirmiştir. İlkokul öğrencilerinin eşitsizliği daha fazla tema üreterek yansıtmaları, yaş ilerledikçe kavramsal çerçevenin değişebileceğini düşündürmektedir. Sonuç olarak Tablo 3'teki dağılım, çocukların eşitsizlik algıları büyük ölçüde ekonomik, fiziksel ve sosyal dinamiklerden etkilendiğini göstermektedir.

Tema 1: Sosyoekonomik Farklılıklara Göre Eşitsizlik

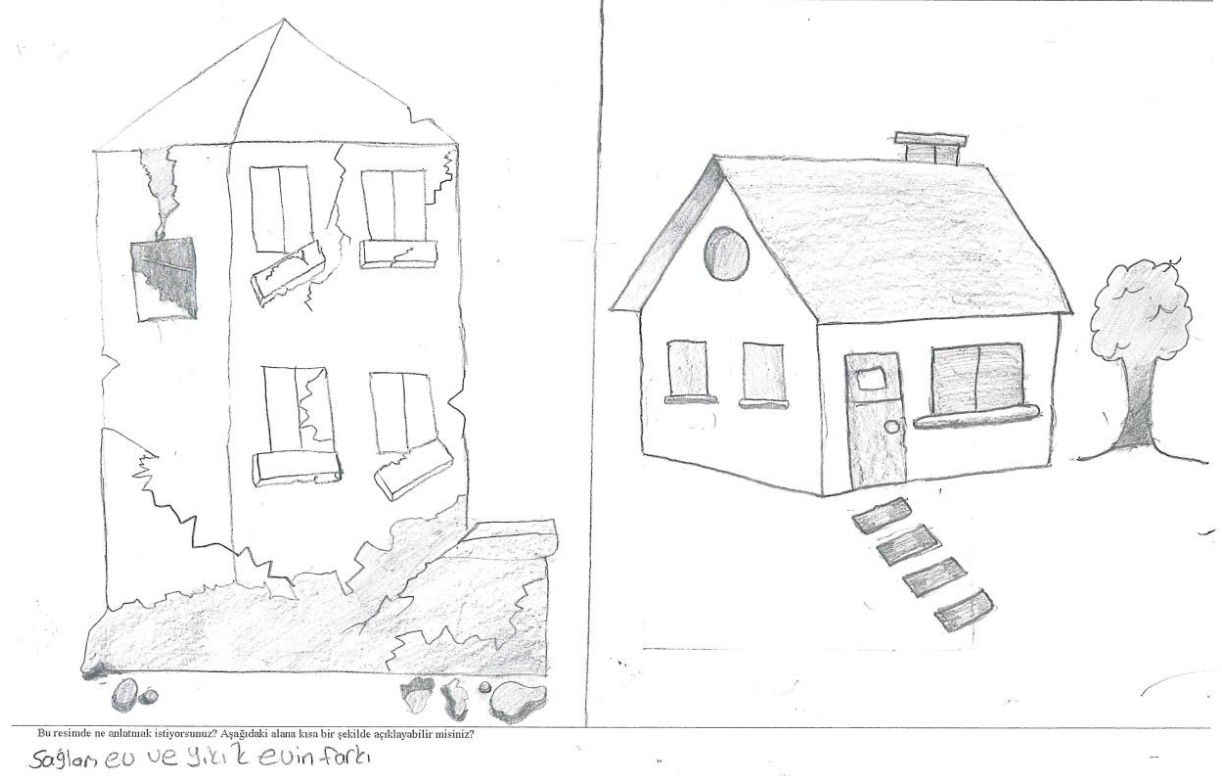
4 resimde ne anlatmak istiyorsunuz? Aşağıdaki alana kısa bir şekilde açıklayınız.

Bu resimde bir zengin'in ayakkabısı ve bir fakir'in ayakkabısını çizdim. Burada bir eşitsizlik var fakir'in ayakkabısı yıpranmış, zengin'in ayakkabısı yeni model.

Görsel 1. Sosyoekonomik Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Erkek, 6. Sınıf öğrencisi, Devlet Okulu]

Çocukların toplumsal eşitsizliği algılama biçimleri, büyük ölçüde somut nesneler ve günlük yaşam pratikleri üzerinden şekillenmektedir. Görsel 1'de, öğrenci sosyal sınıf farklılıklarını ayakkabılar üzerinden temsil ederek ekonomik eşitsizliğe dair farkındalığını yansıtmaktadır. Resmin sol tarafında modern, renkli ve yeni bir spor ayakkabı, sağ tarafında ise yıpranmış, eski ve delik bir klasik ayakkabı yer almaktadır. Çocuk, bu karşıtlığı "zengin" ve "fakir" ayrımı üzerinden tanımlamakta, böylece maddi farklılıkların somut göstergelerle ortaya konduğunu ön plana çıkarmaktadır. Yoksul bireyin ayakkabısının yıpranmış ve kullanılamaz durumda olması, dezavantajlı grupların maruz kaldığı yapısal eşitsizlikleri imgesel olarak yansıtmaktadır. Buna karşın, zengin bireyin ayakkabısının yeni ve sağlam olması, ekonomik refahın sürdürülebilir ve ayrıcalıklı bir statü sağladığı algısını pekiştirmektedir.

Görselde kullanılan renkler de toplumsal algının oluşumunda önemli bir role sahiptir. Zengin bireyi temsil eden ayakkabıda mavi, kırmızı ve sarı gibi canlı ve dikkat çekici renkler kullanılmışken, yoksul bireyin ayakkabısı daha koyu, mat ve soluk renklerle tasvir edilmiştir. Bu durum, sosyoekonomik statünün görsel anlatım yoluyla nasıl simgesel bir düzlemde temsil edildiğini göstermektedir. Ayrıca, çocuk bu kompozisyonda karşılaştırılmalı bir anlatım tekniğı kullanarak eşitsizlik olgusunu vurgulamış, ekonomik farkların belirgin ve kalıcı olduğunu ima etmiştir. Özellikle, “zengin olanın ayakkabısı hep yeni, fakir olanın ise sürekli yıpranmış” olması, toplumsal sınıflar arasındaki fırsat eşitsizliğinin nesiller boyu devam eden yapısal bir sorun olduğuna dair sezgisel bir farkındalık taşıdığını göstermektedir.

Görsel 2. Sosyoekonomik Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Kız, 5. Sınıf öğrencisi, Devlet Okulu]

Toplumsal eşitsizlik, yalnızca ekonomik farklılıklarla sınırlı kalmayıp, bireylerin yaşam alanlarına da yansımaktadır. Görsel 2’de, öğrenci yaşam koşullarındaki farklılıkları evler üzerinden sembolize etmiş, sağlam bir ev ile yıkık bir evi karşılaştırılmalı bir şekilde resmetmiştir. Resmin sol tarafında, ağır hasar almış, duvarlarında çatlaklar olan, camları kırılmış ve yapısal bütünlüğü bozulan bir bina yer alırken, sağ tarafta düzenli, bakımlı, çatı detayları net, pencereleri ve kapısı sağlam bir ev tasvir edilmiştir. Çocuk, bu görselle yalnızca iki farklı yapıyı resmetmekle kalmamış, aynı zamanda sosyal eşitsizliklere dair bir farkındalık ortaya koymuştur.

Çizimdeki mekânsal temsiller, fiziksel mekânın sosyal statü ile doğrudan ilişkili olduğu yönündeki algıyı yansıtmaktadır. Hasarlı ev, düşük yaşam standartlarını, güvensiz barınma koşullarını ve dezavantajlı toplumsal kesimleri temsil ederken; sağlam ev, refah, güvenlik ve sosyal istikrar ile ilişkilendirilmektedir. Evlerin durumu, bireylerin yaşam kalitesine dair ipuçları sunarak, ekonomik imkanların barınma koşulları üzerindeki belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Özellikle yıkık evin etrafında dökülen taşlar ve molozlar, yoksulluğun bir sonucu olarak fiziksel çevrenin de zamanla bozulduğunu ima etmektedir.

Görseldeki anlatım dili, çocukların eşitsizliği günlük yaşam pratikleri üzerinden anlamlandırdığını göstermektedir. Çocuk, ekonomik farklılıkları, soyut bir kavram yerine, somut ve herkes tarafından gözlemlenebilir olan evler üzerinden anlatmayı tercih etmiştir. Burada, barınma hakkı ve yaşam kalitesi gibi temel insani ihtiyaçlara dair farkındalık oluştuğı anlaşılmaktadır. Ayrıca, çocukların sosyal adaletsizliği nasıl kavradığı konusunda görsellerin önemli bir veri kaynağı olduğu söylenebilir. Öğrencilerin algılarında mekânsal eşitsizliklerin belirgin bir yer tutması, toplumdaki sınıfsal ayrışmaların ne denli görünür hale geldiğini göstermektedir. Bu bağlamda, resim çocukların mekânsal eşitsizliği nasıl kavradıklarını ve bunu ifade ederken hangi sembolik öğeleri kullandıklarını anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Tema 2: Engellilikten-Dış Görünüştten Kaynaklı Eşitsizlik

Görsel 3. Engellilikten-Dış Görünüştten Kaynaklı Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Kız, 6. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]

Toplumsal eşitsizlik yalnızca ekonomik farklılıklarla değil, fiziksel erişim olanakları ve mekânsal düzenlemelerle de kendini göstermektedir. Görsel 3, engelli bireylerin karşılaştığı fiziksel engelleri ve erişim problemlerini öne çıkartan bir kompozisyona sahiptir. Görsel 3'te yer alan çizimde bir yanda tekerlekli sandalyede bulunan bir birey, diğer yanda ise engelsiz bir birey yer almaktadır. Tekerlekli sandalyedeki birey kaldırımdan aşağı inmekte zorlanırken, engelsiz birey rahatlıkla ilerleyebilmektedir. Resmin sağ tarafına eklenen yazılı açıklama, bu görselin temel mesajını destekleyerek, fiziksel engellerin, engelli bireyler için nasıl bir dezavantaj oluşturduğunu doğrudan ifade etmektedir.

Görseldeki figürler, çocukların engellilik algısını anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Çocuk, engelli bireyi tekerlekli sandalye içinde, mutsuz bir yüz ifadesiyle tasvir etmişken, engelsiz birey daha rahat ve mutlu bir şekilde çizilmiştir. Bu durum, fiziksel engellerin yalnızca hareket kısıtlılığı yaratmadığını, aynı zamanda duygusal ve psikolojik bir etki doğurduğunu gösteren sezgisel bir farkındalık taşımaktadır. Çocuk, engellilik konusunu bir bireysel eksiklik veya kişisel yetersizlik olarak değil, çevresel faktörlerden kaynaklanan bir eşitsizlik durumu olarak ele almıştır.

Kaldırımların engelli bireyler için uygun tasarlanmamış olması, fırsat eşitliği bağlamında mekânsal erişilebilirliğin nasıl bir sorun teşkil ettiğini göstermektedir. Çocuk, engelsiz bireylerin zaman kaybetmeden ilerleyebildiğini dile getirerek, fiziksel erişim imkânlarının bir ayrıcalık sunduğunu ve bu durumun fark edilmesi gereken bir eşitsizlik içerdiğini belirtmiştir. Bu tür farkındalıkların erken yaşlarda gelişmesi, toplumsal duyarlılığı artırmak açısından değerli olup, eğitim sisteminde engellilikle ilgili farkındalık çalışmalarına daha fazla yer verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Görsel 4. Engellilikten-dış Görünüştten Kaynaklı Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Kız, 7. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]

Görsel 4, bir bireyin dış görünüşünden dolayı sosyal dışlanmaya maruz kalmasını ve buna bağlı olarak ortaya çıkan duygusal tepkiyi yansıtmaktadır. Çizimde üç kişi bulunmaktadır: ortadaki figür, düşünce balonunda “Iyy!” ifadesini kullanarak, soldaki bireyi dışlayıcı bir tutum sergilemektedir. Sağ tarafta yer alan diğer birey ise, ortadaki figürün çağrısını olumlu karşılayarak “Tamam ablacım” diyerek onunla birlikte hareket etmektedir. Buna karşın, sol tarafta yer alan birey, eski ve yıpranmış kıyafetleriyle resmedilmiş olup, “Benim hakkımda neden böyle düşünüyorlar?” ifadesiyle sosyal dışlanmaya dair duygusal bir tepki vermektedir.

Bu görsel, çocukların sosyal ayrımcılığı nasıl algıladıkları ve dışlanma olgusunu nasıl anlamlandırdıkları açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Soldaki figür, giyim tarzı ve yüz ifadesiyle dezavantajlı bir konumda olduğunu gösterirken, ortadaki ve sağdaki figürler ona karşı mesafeli veya dışlayıcı bir tavır içerisindedir. Ortadaki karakterin düşünce balonunda kullanılan “Iyy!” ifadesi, çocuğun zihnindeki sosyal hiyerarşiyi ve dışlanmaya dair yargıları açıkça ortaya koymaktadır. Burada, temiz ve düzenli giyinen bireylerin kabul gördüğü, eski ve yıpranmış kıyafetler giyen bireylerin ise dışlandığı yönünde bir algı geliştiği gözlemlenmektedir. Görseli çizen çocuk, dışlanan bireyin duygusal durumunu da belirterek, sosyal eşitsizliklerin yalnızca ekonomik veya fiziksel erişimle sınırlı olmadığını, aynı zamanda duygusal ve psikolojik bir boyutu da olduğunu sezgisel bir şekilde ifade etmiştir.

Tema 3: Kardeşler-Çocuklar-Cinsiyetler Arası Eşitsizlik

Görsel 5. Kardeşler-Çocuklar-Cinsiyetler Arası Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Kız, 8. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitim ve mesleki fırsatlar gibi çeşitli alanlarda kendini göstermektedir. Görsel 5, kız ve erkek çocuklarının eğitim olanaklarına erişimindeki farklılıkları ele alan bir anlatıya sahiptir. Resim, iki ayrı sahneden oluşmaktadır: Sol tarafta, bir kız çocuğu ev işleriyle meşgul olup çay ve kitap taşıırken, sağ tarafta bir erkek çocuğu çalışma masasında kitaplarının yanında durmaktadır ancak telefonuyla ilgilenmektedir. Çizimin alt kısmındaki açıklamada, “Erkeklerle okumaları için tüm şeyler verilirken, kızlara okumaları için imkân sunulmuyor.” ifadesi, bu farklılıkların çocuğun gözünden nasıl algılandığını ortaya koymaktadır. Bu resim, çocuğun toplumsal cinsiyet rollerine dair erken yaşta geliştirdiği farkındalığı göstermesi bakımından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Resimde, erkek çocuğa eğitimle ilgili tüm kaynakların sağlandığı, ancak kız çocuğun ev içi sorumluluklara yönlendirildiği bir durum tasvir edilmiştir. Bu çizim, toplumda hâlâ varlığını sürdüren “erkeklerin eğitime daha fazla erişim imkânı bulduğu, kızların ise geleneksel roller nedeniyle eğitimden uzaklaştırıldığı” algısını yansıtmaktadır.

Bununla birlikte, görselde erkek çocuğun çalışmak yerine telefonuyla ilgilenmesi, eğitime erişimin sadece bir fırsat meselesi olmadığını, aynı zamanda bireysel tercihler ve motivasyonun da önemli olduğunu göstermektedir. Çocuk, eğitime erişimde erkeklerin avantajlı olduğunu kabul etmekle birlikte, onların bu fırsatları her zaman verimli kullanmadıklarını da gözlemlemektedir. Kız çocuğunun elindeki kitap, onun da eğitime ilgi duyduğunu ancak sorumluluklarının farklı olması nedeniyle bu ilgiyi yeterince sürdüremediğini ima etmektedir.

Bu resimde ne anlatmak istiyorsunuz? Aşağıdaki alana kısa bir şekilde açıklayabilir misiniz?

Bir anne bir kızını 5 tane şeker veriyó öbür kızında 1 tane şeker veriyó ve Ayrımcılık yapıyó

Görsel 6. Kardeşler-Çocuklar-Cinsiyetler Arası Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Kız, 4. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]

İncelenen görselde, bir anne iki çocuğuna farklı miktarlarda şeker vererek ayrımcılık yapmaktadır. Görsel 6'nın sol tarafında yer alan çocuk, mutlu ve sevinçli bir yüz ifadesine sahipken, sağ taraftaki çocuk üzgün ve hayal kırıklığı içinde resmedilmiştir. Görselin alt kısmında yazılan açıklamada, "Bir anne bir kızına 5 tane şeker veriyor, öbür kız ise 1 tane şeker alıyor ve ayrımcılık yapıyor." ifadesi, çocuğun adalet algısını ve eşitsizlik karşısındaki tepkisini açıkça ortaya koymaktadır. Bu görsel, çocuğun toplumsal adalet anlayışını nasıl kavradığını ve ayrımcılıkla ilgili farkındalığını göstermesi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Resmi çizen çocuk, adaletsizliği somut bir nesne (şeker) üzerinden ifade etmiş ve bu adaletsizliğin doğrudan duygusal etkilerini de yüz ifadeleriyle vurgulamıştır. Burada verilen ödüllerin eşit olmaması, çocuk tarafından haksızlık olarak algılanmakta ve ebeveynin ayrımcılık yapan bir figür olarak tasvir edilmesi, yetişkinlerin çocuk dünyasında nasıl bir otorite figürü olarak görüldüğünü göstermektedir.

Renk kullanımı da ayrımcılığı vurgulayan bir görsellik sunmaktadır. Daha fazla şeker alan çocuğun pembe ve canlı renklerle giydirilmesi, onun avantajlı ve mutlu bir konumda olduğunu ifade ederken, diğer çocuğun daha koyu ve mat renklerle tasvir edilmesi, dezavantajlı konumunun altını çizmektedir. Özellikle üzgün çocuğun yüz ifadesi, bu adaletsizliğin yalnızca maddi bir farklılık değil, aynı zamanda duygusal bir etkisi olduğunu da göstermektedir. Çocuk, bireyler arasında yapılan ayrımın doğurduğu psikolojik sonuçları anlamakta ve bunu görsel bir dil ile ifade edebilmektedir.

Tema 4: Sosyal İlişkilerden Kaynaklı Eşitsizlik**Görsel 7. Sosyal İlişkilerden Kaynaklı Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Kız, 4. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]**

Görsel 7, bir grup arkadaşın birlikte eğlenceli bir şekilde oynarken, bir çocuğun onlardan ayrılmış ve üzgün bir şekilde yalnız başına yürüdüğü bir sahneyi içermektedir. Çizimin alt kısmında yer alan “Arkadaş tarafından dışlanmak” ifadesi, resmin ana temasını desteklemekte ve çocuğun sosyal dışlanmayı bir sorun olarak nasıl algıladığını göstermektedir. Bu görsel, çocuğun dışlanmaya dair farkındalığını ve sosyal ilişkilerde marjinalleşmenin birey üzerindeki etkilerini anlaması açısından önemli bir gösterge sunmaktadır.

Resmin sol tarafındaki çocuklar, el ele tutuşarak grup halinde hareket etmekte ve neşeli yüz ifadeleriyle birbirleriyle etkileşim kurmaktadır. Buna karşılık, sağ tarafta tek başına yürüyen çocuk üzgün bir yüz ifadesine sahip olup, eğlencenin dışında kalmış bir şekilde betimlenmiştir. Burada, dışlanmış bireyin grup içinde yer almamasının, sadece fiziksel bir mesafe değil, aynı zamanda duygusal bir kopukluk yarattığı da belirtilmektedir.

Renk kullanımı açısından bakıldığında, dışlanan çocuğun kıyafetleri daha koyu tonlarda çizilmiş olup, grup içindeki çocukların kıyafetleri daha canlı renklere sahiptir. Bu fark, çocuğun toplumsal aidiyet hissini kaybettiğini ve dışlanmış olmanın getirdiği psikolojik yükü yansıttığını göstermektedir. Ayrıca, grup içindeki çocukların hareketli duruşları ve neşeli ifadeleri, sosyal bütünlüğün ve birlikte olmanın getirdiği mutluluğu ifade ederken, yalnız çocuğun başı öne eğik duruşu, sosyal dışlanmanın duygusal etkilerini dile getirmektedir.

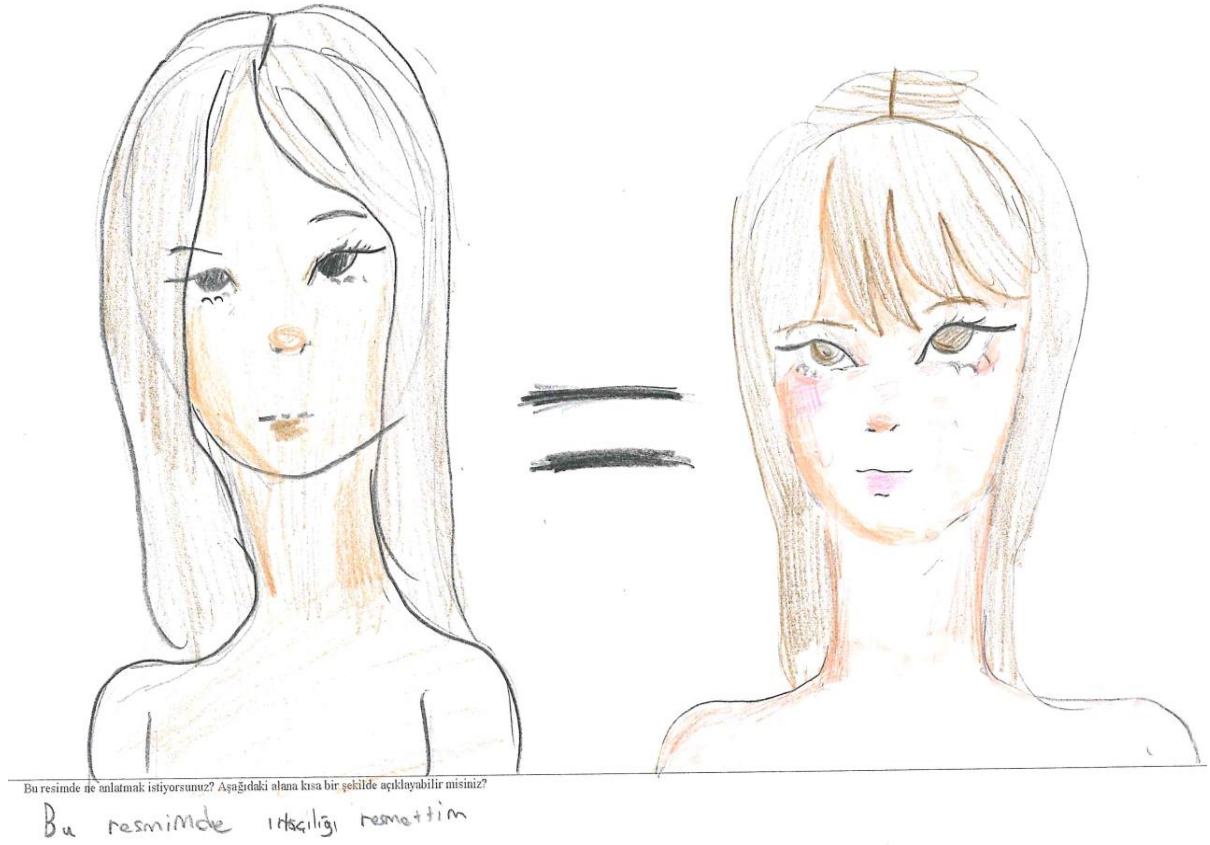
Görsel 8. Sosyal İlişkilerden Kaynaklı Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Kız, 5. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]

Toplumsal ilişkilerde bireyler arasındaki farklılıklar, özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ayrımcılık ve zorbalık gibi olumsuz sosyal davranışlara neden olabilmektedir. Görsel 8, iki farklı kız çocuğunun toplumsal kabul açısından nasıl farklı şekillerde değerlendirildiğini gözler önüne sermektedir. Resmin sol tarafında birinci kız, yüzünde sivilceler olan, üzgün bir ifadeye sahip bir birey olarak resmedilmiş ve yanındaki diğer çocuklar tarafından dış görünüşü nedeniyle alay konusu edilmektedir. Bu sahnede, çocuklar “Hahaha cildine bak zargana.” şeklinde alaycı ifadeler kullanırken, birinci kız “Her şey çirkin olduğum için mi?” diyerek kendini sorgulamaktadır. Sağ tarafta yer alan ikinci kız ise daha güzel bir yüzle betimlenmiş ve diğer çocuklar tarafından övgüyle karşılanmaktadır. Yanındaki çocuklar ona “Oha çok güzelsin” ve “Çok güzelsin” diyerek iltifat etmekte, o da “Haha teşekkür ederim” diyerek olumlu bir tepki vermektedir.

Bu görsel, çocuğun dış görünüşünün bireylerin sosyal kabul süreçlerinde nasıl belirleyici olduğunu fark ettiğini ve bunu hissettiğini göstermektedir. Dış görünüme dayalı ayrımcılık, özellikle ergenlik öncesi ve ergenlik döneminde çocukların benlik algısını ve özsaygısını derinden etkileyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Burada, çocuğun algısında “güzellik” pozitif sosyal etkileşimleri artıran bir unsur olarak görülürken, “çirkinlik” olarak adlandırılan durumun bireyin sosyal çevresinden dışlanmasına veya zorbalığa maruz kalmasına neden olduğu açıkça ifade edilmektedir.

Birinci kızın üzgün yüz ifadesi, fiziksel görünüşü nedeniyle maruz kaldığı zorbalığın psikolojik etkilerini yansıtırken, ikinci kızın mutlu ve kendine güvenli görünmesi, toplumun dış görünüme dayalı olumlu ayrımcılık yaptığına dair çocuğun farkındalığını ortaya koymaktadır. Renk kullanımı açısından, birinci kızın yüzünde belirgin şekilde sivilceler ve kızarıklıklar çizilmiş olup, bu durum onun “çirkin” olarak algılanmasını simgelemektedir. 2. kızın yüzü ise pürüzsüz ve daha estetik olarak resmedilmiş, dolayısıyla toplumun olumlu tepkisini çekmektedir. Görsele iki grubun sosyal etkileşimleri arasındaki fark net bir şekilde ortaya konmuştur: birinci kız dışlanırken ve alay edilirken, ikinci kız beğenilmekte ve sosyal olarak kabul görmektedir.

Tema 5: Etnisiteden Kaynaklı Eşitsizlik

Görsel 9. Etnisiteden kaynaklı eşitsizlikleri ifade eden bir çizim [Kız, 6. Sınıf öğrencisi, Devlet Okulu]

Etnisite, bireylerin toplumsal konumlarını ve karşılaştıkları muameleleri şekillendiren önemli bir faktördür. Görsel 9, iki farklı yüz tasviri üzerinden etnik temelli ayrımcılığı ele alan bir anlatıya sahiptir. Görselde, aynı kişiyi temsil eden ancak farklı şekilde betimlenmiş iki yüz figürü bulunmaktadır. Sol taraftaki yüz, daha soluk renkte, belirgin yüz hatlarından yoksun ve doğal bir ifadeye sahipken; sağ taraftaki yüz, daha belirgin yüz hatlarına, açık ten rengine, belirginleştirilmiş gözlere ve makyajla vurgulanmış özelliklere sahiptir. Ortada yer alan eşittir (=) sembolü, iki figürün aslında aynı kişi olduğunu vurgulamakta, ancak toplumsal algıların onları farklı değerlendirdiğine işaret etmektedir. Görselin altındaki “*Bu resimde ırksılığı resmettim.*” ifadesi, çocuğun etnik temelli ayrımcılığa dair farkındalık geliştirdiğini göstermektedir.

Bu resim, çocuğun etnik kimliklerin toplumsal algılardaki rolünü nasıl kavradığını ve dış görünüşe dayalı ırksal ayrımcılığın bireyler üzerindeki etkisini sezgisel olarak nasıl ifade ettiğini anlamak açısından önemlidir. Çizimdeki iki yüz arasındaki farklar, tarihsel olarak toplumsal üstünlük veya ayrımcılık unsuru olarak kullanılan fiziksel özelliklere gönderme yapmaktadır. Sol taraftaki yüzün daha sade, ifadesiz ve renksiz tasvir edilmesi, marjinalleşmiş veya dezavantajlı grupların toplum içindeki görünmezliğine gönderme yapabilirken; sağ taraftaki yüzün daha detaylı, aydınlık ve estetik olarak vurgulanması, sosyal olarak kabul gören bir etnik grubun temsili olabilir.

Bu resimde ne anlatmak istiyorsunuz? Aşağıdaki alana kısa bir şekilde açıklayabilir misiniz?
Zenci insanların hor görülmesi, onları dışlamak, eşit görmemek.

Görsel 10. Etnisiteden Kaynaklı Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Erkek, 7. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]

Görsel 10, bir çocuğun ırkçılığa ve etnik temelli dışlanmaya dair farkındalığını ve bu konuda geliştirdiği eleştirel bakışı yansıtan bir anlatıya sahiptir. Resimde üç farklı figür bulunmaktadır: Sol tarafta açık tenli ve sarı saçlı bir birey, ortada daha koyu saçlı ve açık tenli bir başka birey, sağ tarafta ise daha koyu tenli ve kırmızı saçlı bir birey yer almaktadır. Açık tenli bireyler neşeli bir şekilde konuşurken, koyu tenli birey üzgün ve gözyaşı dökmemektedir.

Sol taraftaki birey, “Çünkü sen zencisin hahaha!” diyerek doğrudan etnik kimliği üzerinden bir aşağılama yapmaktadır. Ortadaki figür ise “Hahaha ezik zenci.” ifadesiyle bu dışlamaya katılmaktadır. Buna karşılık, koyu tenli çocuk “Neden beni dışlıyorlar?” diyerek yaşadığı haksızlığı sorgulamaktadır. Çizimin altında yer alan açıklama, resmin ana mesajını destekleyerek, “Zenci insanların hor görülmesi, onları dışlamak, eşit görmemek” ifadeleriyle ırkçılığa yönelik farkındalık geliştirdiğini göstermektedir. Bu görsel, çocuğun toplumda var olan ırk temelli ayrımcılığı gözlemlediğini ve bu ayrımcılığın insanlar arasındaki sosyal ilişkileri nasıl etkilediğini kavradığını göstermektedir.

Çizimde, koyu tenli bireyin yalnız bırakılması, üzgün ve savunmasız bir şekilde resmedilmesi, etnik temelli dışlanmanın psikolojik etkilerini de göstermektedir. Açık tenli bireyler gülerken, koyu tenli birey üzgün bir şekilde çizilmiştir. Bu çizim, çocuğun toplumda açık tenin sosyal olarak avantajlı görüldüğüne, koyu tenin ise bir ayrımcılık unsuru olarak kullanıldığını dair farkındalığını göstermektedir. “Zenci” kelimesinin küçümseyici bir anlamla kullanılması, ırk temelli ayrımcılığın dil yoluyla nasıl sürdürüldüğünü ve sosyal dışlanmayı nasıl derinleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Tema 6: Ülkeler Arası Eşitsizlik

Bu resimde ne anlatmak istiyorsunuz? Aşağıdaki alana kısa bir şekilde açıklayabilir misiniz?

Bazen ülkelerde adalet yok maalesef adaletsiz dünya

Görsel 11. Ülkeler Arası Eşitsizlikleri İfade Eden Bir Çizim [Erkek, 8. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]

Çizilen görsel, çocukların küresel adaletsizliği ve ülkeler arasındaki eşitsizliği nasıl algıladığını ve bunu sembolik bir şekilde nasıl ifade ettiğini göstermektedir. Görsel 11’de bir terazi figürü, iki farklı grup ülkeyi temsil eden unsurlar ile betimlenmiş olup, adaletsiz bir dengenin sembolü olarak kullanılmıştır. Terazinin bir kefesinde ABD, Almanya, Norveç, İsveç ve Ukrayna gibi ülkelerin bayrakları yer alırken, diğer kefesinde Türkiye, İran, Filistin ve bazı Ortadoğu ülkelerinin bayrakları bulunmaktadır. Terazî, gelişmiş ülkelerin lehine ağır basmakta, diğer tarafta ise adaletsizliğin ve dengesizliğin bir sonucu olarak mutsuz bir yüz ifadesi çizilmiştir. Mutlu ve üzgün yüz ifadeleri, küresel adaletsizliğin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkisini doğrudan vurgulamaktadır.

Görselin altında yer alan “Bazen ülkelerde adalet yok, maalesef adaletsiz dünya” ifadesi, çocuğun bu adaletsizliği sorguladığını ve dünyada bazı ülkelerin avantajlı, bazılarının ise dezavantajlı olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Bu resim, çocuğun ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi eşitsizlikleri gözlemlediğini ve bunları bir adalet kavramı içinde değerlendirdiğini göstermesi açısından önemlidir. Çocuk, farklı ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi veya sosyal güç dengesizliğini terazi metaforu ile anlatmış ve bunun bireysel ve toplumsal mutluluğa etkisini görselleştirmiştir.

Resimde sağ tarafta yer alan üzgün yüz, adaletsizliğin ve eşitsizliğin mağduru olan toplumları temsil etmektedir. Sol tarafta yer alan mutlu yüz ise güçlü ülkeleri ve onların avantajlı konumunu ifade etmektedir. Kısacası bu resmi çizen çocuk, adaletin evrensel bir kavram olduğunu kabul etmekle birlikte, gerçek dünyada bunun her zaman uygulanmadığını ve bazı ülkelerin daha avantajlı, bazılarının ise dezavantajlı konumda olduğunu gözlemlemiştir.

Tema 7: Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitsizliği**Görsel 12. Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitsizliklerini İfade Eden Bir Çizim [Erkek, 8. Sınıf Öğrencisi, Devlet Okulu]**

Eğitimde fırsat eşitliği, her bireyin sosyoekonomik durumuna, ailesinin gelir düzeyine veya yaşadığı çevreye bakılmaksızın eşit eğitim olanaklarına erişebilmesini ifade etmektedir. Ancak birçok toplumda ekonomik eşitsizlikler eğitimde fırsat eşitsizliğine dönüşerek bireylerin kariyer yolculuklarını doğrudan etkilemektedir. Görsel 12, çocuğun bu olguyu sezgisel olarak fark ettiğini ve eğitim ile başarı arasındaki ilişkiyi ekonomik imkânlar bağlamında değerlendirdiğini göstermektedir.

Görsel 12, iki farklı çocuğun karşıt koşullardaki yaşamını yansıtan iki sahnedan oluşmaktadır. Sol tarafta, iyi şartlara sahip olan bir çocuk, modern bir futbol sahasında kaleci olarak oynarken, arkasında büyük bir kalabalık tarafından desteklenmektedir. Sağ tarafta, yoksul bir ortamda, yıpranmış bir zeminde, yalnız ve üzgün bir şekilde duran bir çocuk resmedilmiştir.

Görselin altındaki açıklama, “Zenginlerin imkânları olduğu için hayallerinin peşinden koşup sporcu olabiliyor ama fakirlerin imkânları olmadığı için çalışıyor...” ifadesiyle, sosyoekonomik eşitsizliğin bireylerin hayallerini gerçekleştirme sürecine nasıl etki ettiğini açıkça belirtmektedir. Bu görsel, çocuğun eğitimde ve meslek seçiminde fırsat eşitsizliğinin nasıl bir belirleyici faktör olduğunu fark ettiğini göstermektedir. Eğitim yalnızca okulda verilen akademik bilgilerden ibaret olmayıp, bireyin spor, sanat ve bilim gibi alanlarda da kendini geliştirebilmesini sağlayan bir süreçtir. Ancak çocuk burada spor üzerinden eğitimdeki eşitsizliği metaforik bir dille ifade etmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, ilkökul ve ortaokul öğrencilerinin toplumsal eşitsizlikleri nasıl algıladıklarını ve bu algıları resimleri aracılığıyla nasıl ifade ettiklerini anlamayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, çocukların toplumsal sınıf farklılıklarını, eğitimde fırsat eşitsizliğini, sosyal dışlanmayı ve etnik köken gibi faktörlere dayalı ayrımcılığı güçlü metaforlar ve semboller aracılığıyla ifade ettiklerini göstermektedir. Çocukların, ekonomik eşitsizlikleri evler, giysiler veya ayakkabılar gibi somut nesneler üzerinden temsil etmeleri, toplumsal sınıfların somut farklarla şekillendiğine dair sezgisel bir farkındalığa sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bu durum, Bourdieu’nün (1991) “sembolik sermaye” ve “habitus” kavramlarıyla örtüşmektedir; çocuklar, içinde bulundukları sosyal yapıyı yalnızca deneyimlemekle kalmayıp, bunu sanatsal ve sembolik formlar yoluyla ifade etmektedirler.

Çocukların sosyoekonomik farklılıklara dayalı eşitsizlikleri algılama ve deneyimleme biçimleri, onların gelişim süreçlerini ve toplumsal rollerini anlamada önemlidir. Bu bağlamda, çocukların çizdikleri görseller, sosyoekonomik eşitsizliklerin onların dünyasında nasıl şekillendiğini ve bu olguyu nasıl deneyimlediklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Araştırmalar, sosyoekonomik dezavantajların çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilediğini göstermektedir (Aydın ve Ahmetoğlu, 2022; Erdil, 2010). Özellikle erken çocukluk döneminde, düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin çocukları, dil gelişimi, bilişsel beceriler ve akademik başarı açısından dezavantajlı konumda bulunmaktadır (Şengönül, 2019). Bu durum, çocukların eğitim süreçlerinde fırsat eşitsizlikleriyle karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Çocukların çizimlerinde, sosyoekonomik farklılıkların somut göstergeleri sıklıkla yer almaktadır. Örneğin, evlerin büyüklüğü, giyim tarzları, teknolojik cihazlara sahip olma durumu gibi unsurlar, çocukların kendi aralarındaki sosyoekonomik farklılıkları nasıl algıladıklarını ve bu farklılıkların sosyal ilişkilerine nasıl yansıdığını göstermektedir. Bu tür semboller, çocukların toplumsal sınıf farklılıklarını somutlaştırma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Çocukların çizmiş oldukları resimlerde ele aldıkları diğer bir eşitsizlik türü engellilik ve dış görünüşle ilgili farklılıklardır. Engellilik ve dış görünüşe dayalı eşitsizlikler, toplumsal yapının bireyler üzerindeki normatif beklentileri ve bu beklentilere uymayan bireylerin maruz kaldığı ayrımcılık ve dışlanma süreçleriyle yakından ilişkilidir. Toplum, belirli fiziksel ve zihinsel standartları “normal” kabul eder ve bu normlara uymayan bireyleri çeşitli şekillerde dezavantajlı konuma iter. Bu durum, engelli bireylerin ve fiziksel görünümü toplumun ideallerine uymayan kişilerin sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda eşitsizlikler yaşamasına neden olmaktadır. Şenol ve Canbolat’a (2022) göre engellilik, sadece bireyin fiziksel veya zihinsel bir yetersizliğe sahip olmasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda toplumsal ve çevresel faktörlerin de etkisiyle şekillenir. Sosyal inşa yaklaşımına göre ise engellilik olgusu toplum tarafından anlamlandırılmakta ve yapılandırılmaktadır.

Demir’e (2022) göre ise toplumun engelliğe yönelik olumsuz tutumları ve fiziksel çevredeki erişilebilirlik eksiklikleri, engelli bireylerin toplumsal yaşama tam katılımını engelleyerek onları marjinalize etmektedir. Bu bağlamda, engellilik, bireyin fiziksel durumundan ziyade, toplumsal ve çevresel engellerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Engellilik, diğer kimliklerden daha fazla sosyal engellenmişliği getirmektedir. Dış görünüşe dayalı eşitsizlikler de benzer mekanizmalarla işlemektedir. Toplum, belirli fiziksel özellikleri idealize eder ve bu ideallere uymayan bireyleri çeşitli şekillerde dezavantajlı konuma düşürür. Bu durum, bireylerin sosyal ilişkilerinde dışlanma, ayrımcılık ve damgalanma gibi olumsuz deneyimlere maruz kalmalarına neden olur. Özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde, fiziksel görünüşe dayalı zorbalık ve dışlanma, bireylerin psikososyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir. Erving Goffman’ın (2014) damgalama kuramına göre, damgalama türleri üç grupta toplanabilir. İlki bedensel kusurlar, fiziksel engeller veya hastalıklarla ilgilidir. İkincisi irade zayıflığı, bağımlılıklar veya suç geçmişi ile ilgili iken üçüncüsü etnolojik etnik kökenle ilgilidir.

Eşitsizliklerle ilgili diğer öne çıkan tema kardeşler-çocuklar-cinsiyetler arası eşitsizliktir. Araştırmalar, çocukların erken yaşlardan itibaren toplumsal cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargılar geliştirdiklerini göstermektedir (Gürçan ve Kargın, 2023). Bu kalıp yargılar, çocukların oyun tercihleri, arkadaş seçimleri ve hatta çizimlerinde kendini göstermektedir. Örneğin, kız çocukları genellikle ev içi rolleri ve bakım verme gibi dişil rolleri benimserken, erkek çocukları daha dışa dönük ve liderlik gerektiren eril rolleri tercih ederler. Bu durum, çocukların çizimlerinde de belirgin bir şekilde ortaya çıkar; kız çocukları annelerini yemek yaparken veya temizlik yaparken çizerken, erkek çocukları babalarını çalışırken veya spor yaparken resmedebilirler.

Güven ve Ekiz Kaya’nın (2024) çalışması ise 9-12 yaş arası öğrencilerin resimlerinde toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttıklarını analiz etmiştir. Araştırma, kız öğrencilerin resimlerinde ev içi aktiviteler ve bakım görevlerini, erkek öğrencilerin ise dış mekân aktiviteleri ve aktif rolleri betimlediklerini ortaya koymuştur. Bu durum, çocukların toplumsal cinsiyet rollerine dair algılarının cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ve bu algıların resimlerine yansıdığını göstermektedir.

Dalkılıç’ın (2019) araştırması, farklı yaş gruplarındaki çocukların toplumsal cinsiyet algılarını incelemiştir. Çalışma, çocukların yaşlarının ilerlemesiyle birlikte toplumsal cinsiyet rollerine dair algılarının daha karmaşık hale geldiğini ve bu algıların resimlerine yansıdığını göstermiştir. Özellikle okul öncesi dönemdeki çocukların resimlerinde daha basit ve geleneksel cinsiyet rolleri betimlenirken, daha büyük yaş gruplarında bu rollerin daha çeşitli ve karmaşık bir şekilde ifade edildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte ebeveynlerin çocukları arasında ayırım yapması, kardeşler arası rekabeti ve kıskançlığı artırabilir. Bu durum, çocukların benlik saygısını ve akademik başarılarını olumsuz etkileyebilir. Özellikle uzaktan eğitim

süreçlerinde, annelerin çocukları arasında eğitime erişimde ayrımcılık yapıp yapmadıklarını inceleyen çalışmalar, aile içi eşitsizliklerin eğitimde fırsat eşitsizliğine katkıda bulunabileceğini göstermektedir (Karaboğa ve Güloğlu, 2022).

Sosyal ilişkilerde dışlanma ve ayrımcılık da çocukların resimlerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bazı çocuklar, arkadaş grupları içinde dışlanma yaşadıklarını, belirli fiziksel veya ekonomik özellikleri nedeniyle sosyal hiyerarşide daha alt seviyede algılandıklarını resimlerinde açık bir şekilde ortaya koymuşlardır. Ridge'nin (2002) çocukluk yoksulluğu üzerine yaptığı çalışmalarda da benzer bulgular yer almakta, sosyal dışlanmanın çocukların özgüvenini zedelediği ve gelecekteki fırsatlara yönelik beklentilerini düşürdüğü belirtilmektedir. Çocukların, dış görünüme dayalı ayrımcılığı resimlerinde yansıtmaları ise toplumun güzellik algısının sosyal kabul süreçleri üzerindeki belirleyici etkisini ortaya koymaktadır.

Araştırmalar, çocukların resimlerinde insan figürlerinin konumlandırılması, boyutları ve aralarındaki mesafelerin, onların sosyal ilişkilerindeki algılarını yansıttığını göstermektedir. Örneğin, aile resmi çizen bir çocuk, kendisini ve aile üyelerini belirli bir hiyerarşi veya yakınlık düzeyine göre konumlandırabilir. Kendini ailenin merkezinde veya büyük boyutta çizen bir çocuk, aile içinde kendini önemli ve değerli hissediyor olabilir. Aksine, kendini küçük veya kenarda çizen bir çocuk, aile içinde dışlanmış veya önemsiz hissettiğini ifade ediyor olabilir (Dirin, 2022). Benzer şekilde, çocukların arkadaş gruplarını resmettikleri çizimlerde, figürlerin birbirine olan yakınlığı, boyutları ve ifadeleri, çocuğun sosyal ilişkilerindeki eşitsizlikleri ve aidiyet duygusunu yansıtabilir. Örneğin, bir grup içinde kendini diğerlerinden uzakta veya daha küçük çizen çocuklar, sosyal izolasyon veya dışlanma deneyimlerini ifade ediyor olabilirler.

Öte yandan, çocukların etnik kimlik temelli eşitsizlikleri de fark ettikleri görülmektedir. Görsellerde, etnik azınlıklara veya farklı ten rengine sahip bireylere yönelik ayrımcılık açıkça betimlenmiş ve bu çocuklar kendilerini "dışlanmış" olarak tasvir etmiştir. Bu bulgu, toplumsal dışlanma ve etnik ayrımcılığın çocukların sosyal çevreleri tarafından nasıl içselleştirildiğini ve erken yaşlarda nasıl algılandığını göstermektedir. Özellikle Bourdieu'nün (1991) sembolik şiddet kavramıyla uyumlu olarak, çocukların toplumdaki baskın normları içselleştirdiği ve bu normlara göre şekillenen hiyerarşik yapıları fark ettikleri söylenebilir. UNICEF'in (2022) yayımladığı bir rapor, etnik ve azınlık gruplardan gelen çocukların ayrımcılık ve dışlanma deneyimlerinin yaygın olduğunu vurgulamaktadır. Bu tür deneyimler, çocukların sosyal ilişkilerini ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileyebilir.

Çocukların çizimlerinde, bu tür ayrımcılık ve dışlanma deneyimlerinin yansımaları görülebilir. Örneğin, farklı etnik gruplardan gelen çocuklar arasındaki etkileşimlerin veya ayrışmaların çizimlerde betimlenmesi, onların bu konudaki algılarını ortaya koyabilir. Çocukların çizimlerinde, etnik temelli eşitsizlikler, grup içi ve grup dışı dinamikler aracılığıyla da ifade edilebilir. Örneğin bir çocuk, oyun oynayan bir grup çocuğu çizerken, farklı etnik kökenden gelen bir çocuğu grubun dışında bırakabilir veya daha küçük boyutlarda resmedebilir. Bu tür çizimler, çocukların etnik temelli dışlanma veya ayrımcılık deneyimlerini yansıtabileceği gibi, bu tür davranışların normleştirildiği bir toplumsal çevreye işaret edebilir.

Çizilen resimlerde küresel adaletsizlik ve ülkeler arasındaki eşitsizlikler konusunun da çocukların zihninde yer bulduğu gözlemlenmiştir. Terazi metaforu, çocukların ülkeler arasındaki ekonomik ve politik dengesizlikleri kavradıklarını ve bunu somut bir anlatımla ifade ettiklerini göstermektedir. Çocukların, küresel eşitsizlikleri yerel düzeydeki sosyal farklılıklarla ilişkilendirme eğilimleri, onların adalet kavramına dair erken yaşlarda geliştirdikleri farkındalığı ortaya koymaktadır. Karadoğan'a (2019) göre çocukların dünyayı algılama şekilleri, yetişkinlerden farklıdır ve bu durum, onların çevrelerine yükledikleri anlamsal dünyayı etkilemektedir. Bu bağlamda, çocukların gelişimsel süreçleri ve içinde bulundukları sosyokültürel ortam, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarını nasıl deneyimlediklerini belirlemektedir. Ayrıca, çocukların dünyayı kavramasında ve yorumlamasında medyanın önemli bir etkisi vardır (Yılmaz ve Güney, 2021).

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, çocukların eğitimde fırsat eşitsizliğini güçlü bir şekilde kavradıklarıdır. Görsellerde, ekonomik olarak daha iyi durumda olan çocukların spor veya akademik alanlarda daha fazla fırsata sahip oldukları açıkça ifade edilirken, dezavantajlı çocukların hayallerine ulaşmak için yapısal engellerle karşılaştıkları görülmektedir. Bu bulgu, Bourdieu ve Passeron'un (2015) eğitim sisteminin toplumsal sınıflar arası eşitsizlikleri yeniden ürettiği yönündeki görüşleriyle paraleldir. Ayrıca, Reay (2006) ve Lareau (2011) gibi araştırmacıların vurguladığı üzere, çocuklar eğitim sistemindeki eşitsizlikleri sadece akademik başarı farklılıkları üzerinden değil, sosyal ve kültürel sermayeye erişim üzerinden de deneyimlemektedirler.

Sonuç olarak bu çalışma, çocukların toplumsal eşitsizlikleri nasıl algıladıklarını ve bu algıları resimleri aracılığıyla nasıl ifade ettiklerini ortaya koymuştur. Bulgular, çocukların sosyoekonomik farklılıkları, engellilik ve dış görünüme dayalı ayrımcılıkları, cinsiyetler arası eşitsizlikleri ve etnik temelli ayrımcılıkları resimlerinde somut sembollerle ifade ettiklerini göstermektedir. Bu durum, çocukların toplumsal yapıyı ve eşitsizlikleri erken yaşlarda fark ettiklerini ve bunları sanatsal yollarla dile getirdiklerini göstermektedir.

Araştırmanın bulgularına bağlı olarak aşağıda bazı öneriler sunulmuştur:

- Eğitim içerikleri çocukların toplumsal eşitsizliklere dair farkındalıklarını artıracak şekilde yeniden düzenlemelidir. Başta sanat eğitimi olmak üzere farklı dersler, çocukların bu konuları ifade etmeleri ve tartışmaları için bir araç olarak kullanılabilir.
- Ebeveynler, çocuklarının resimlerini dikkatlice inceleyerek, onların toplumsal eşitsizliklere dair algılarını ve deneyimlerini anlayabilir. Aile içi iletişimi güçlendirerek, çocukların bu konulardaki düşünceleri desteklenmeli ve yönlendirilmelidir.
- Sosyoloji, psikoloji ve eğitim bilimleri alanlarında çalışan araştırmacılar, çocukların resimlerini analiz ederek toplumsal eşitsizliklerin farklı boyutlarını inceleyebilir. Bu tür çalışmalar, çocukların algılarının daha derinlemesine anlaşılmasına yardımcı olabilir.
- Çocukların toplumsal eşitsizlik algılarının zaman içindeki değişimini incelemek için uzun vadeli çalışmalar yapılabilir. Bu sayede, çocukların gelişim süreçlerindeki değişimler ve bu değişimlerin nedenleri daha iyi anlaşılabilir.
- Farklı kültürel ve sosyoekonomik arka planlara sahip çocukların resimleri karşılaştırılarak, toplumsal eşitsizlik algılarının kültürel farklılıkları incelenebilir.

Etik Beyan

"İlkokul ve Ortaokul Öğrencilerinin İmgeleminde Eşitsizlik Olgusunun Resimler Üzerinden Analizi" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Düzce Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Kurulu'nun 07/11/2024 tarih ve 349 sayılı toplantısında alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Her iki yazar da çalışmaya eşit oranda katkı sunmuştur.

Çatışma Beyanı

Makalede potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür

Verilerin toplanmasında kolaylık sağlayan okul yöneticilerine ve öğretmenlere teşekkür ederiz.

Not

İlk yazarın yüksek lisans tezinden geliştirilmiştir.

Kaynakça

- Aşkın, U. (2021). Çingene/Roman toplumu ve sosyal içer(İ)me. *Sosyal içerme ve dezavantajlı gruplar* (Edt: E. Yüksek Oktay ve Y. Çölgeçen) içinde. İstanbul: Filiz Kitabevi, ss. 135-176.
- Atmaca, T. (2019). *Eğitimde toplumsal eşitsizliğin kültürel sermayenin aktarımıyla yeniden üretilmesi* (Doktora Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Aydın, B. ve Ahmetoğlu, E. (2022). Okul öncesi dönemdeki çocukların bilişsel işlevleri uygulama performanslarının sosyoekonomik düzeye göre incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 483-497.
- Aydoğan, M. (2024). Sosyoekonomik eşitsizlik araştırmalarında din ve tematik dinamikler: bibliyometrik bir değerlendirme. *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 8(2), 159-192.
- Ayyıldız, F. V. (2017). Gelir adaletsizliğinin sebeplerinin araştırılması: ampirik analiz. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 34(34), 131-141.
- Basun, B. ve Erden, Ş. (2020). Kent merkezi ve kırsalda yaşayan okul öncesi çocuklarının sosyal problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 49(227), 271-288.

- Biggeri, M., Libanora, R., Mariani, S. ve Menchini, L. (2006). Children conceptualizing their capabilities: results of a survey conducted during the first children's world congress on child labour. *Journal of Human Development*, 7(1), 59-83.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Harvard University Press
- Bourdieu, P. ve Passeron, J. C. (2015). *Yeniden üretim* (Çev: A. Sümer, L. Ünsaldı ve Ö. Akkaya). Ankara: Heretik Yayınları.
- Cingöz, Z. K. ve Gür, B. (2020). Ekonomik, sosyal ve kültürel statünün akademik başarıya etkisi PISA 2015 ve TEOG 2017 sonuçlarının karşılaştırması. *İnsan ve Toplum*, 10(4), 247-288.
- Creswell, J. W. (2023). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çev: S. B. Demir ve M. Bütün). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dalkılıç, R. A. (2019). *Farklı yaş gruplarında toplumsal cinsiyet rolleri algısının yansımaları: Denizli örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Demir, P. (2022). *Etnisite ve engellilik: bir çift dezavantajlılık durumu mu?* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Dirin, S.A. (2022). *Pandemi dönemi z kuşağı çocuklarının psikolojik algılarının resimlerine yansımaları* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Dolu, A. (2020). Sosyoekonomik faktörlerin eğitim performansı üzerine etkisi: PISA 2015 Türkiye örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 41-58.
- Erdil, Z. (2010). Sosyoekonomik olarak risk altında bulunan çocuklara yönelik erken müdahale programları ve akademik başarı ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 17(1), 72-78.
- Ersan, O. ve Çobanoğlu-Aktan, D. (2024). Öğrencilerin sosyoekonomik durumu, içsel motivasyonu ve okulun başarıya verdiği önemin öğrencilerin matematik başarılarına etkisi. *Yaşadıkça Eğitim*, 38(1), 152-170.
- Ertüzün, E., Gökçe, H. ve Alabay, E. (2016). Anne perspektifinden çocuklarının serbest zamanları: Kırsal ve kentsel yaşamın etkisi. *International Journal of Human Sciences*, 13(2), 3130-3149.
- Goffman, E. (2014). *Damga: örselenmiş kimliğin idare edilişine notlar* (Çev: Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S. N. Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Güllüoınar, F. (2012). Eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma açısından vatandaşlık üzerine sosyolojik bir analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(1), 81-109.
- Güllüoınar, F. (2020). Vatandaşlık, eşitsizlikler ve tabakalaşma. *Toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik* (Edt: M. C. Ecevit ve F. Güneş) içinde. Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 115-146.
- Gümkör, C. ve Özdemir, M. Ç. (2017). Sosyal sermaye ve eğitim ilişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(1), 70-90.
- Gürçan, N. ve Kargın, T. (2023). Okulöncesi çocuklarında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları: Bir eleştirel okuryazarlık çalışması. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 487-511.
- Güven, G. (2018). *Okul öncesi çocuklarının insan ve aile resmi çizimlerinin değerlendirilmesi*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Güven, G. ve Ekiz Kaya, M. (2024). Sanat eğitiminde toplumsal cinsiyet algılarının görsel ifadesi. *Enderun*, 8(2), 171-203.
- Hatıplı, M. (2019). Boyut ve etkenleriyle sosyal dışlanmanın yoksullukla karşılaştırmalı ilişkisi. *Bilgi*, 21(1), 39-77.
- İnce, M. (2017). Toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 294-319.
- Karaboğa, Y. ve Güloğlu, M.F. (2022). Pandemi sürecinde eğitimde eşitsizliğin yeniden üretiminde annenin etkisi. *Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi (YASAD)*, 1(1), 11-28.
- Karadoğan, U. C. (2019). Çocuk ve çocukluk kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195-226.
- Karataş, K. ve Oran, B. (2007). Engelliler: siyasetin periferinde kalanlar. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 7(2), 4-19.
- Kaymaz, A. ve Atmaca, T. (2022). Eğitimde karşılaşılan çeşitli eşitsizliklerin ürettiği bazı pedagojik sonuçlar ve sınıf ortamına etkileri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1870-1897.
- Kazu, İ. Y. (2018). Sosyoekonomik açıdan dezavantajlı kişilerin eğitimleri sırasında karşılaştıkları sorunlar. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 38-47.
- Kurtdaş, E. M. (2021). Eğitimde cinsiyet temelli fırsat eşitsizliği. *Sosyolojik Düşün*, 6(2), 112-144.
- Lareau, A. (2011). *Unequal childhoods: Class, race, and family life*. University of California Press.
- Malchiodi, C. A. (2003). *Handbook of art therapy*. Guilford Press.
- Mitchell, C. (2011). *Doing visual research*. Sage Publications.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage Publications.
- Önür, H. (2022). Bauman'da sosyal eşitsizlik meselesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 279-297.
- Özsarı, E. ve Aytar, A. G. (2019). Kentsel ve kırsal kesimde yaşayan çocukların "hayalimdeki şehir" konulu resimlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 90-117.
- Reay, D. (2006). The zombie stalking English schools: Social class and educational inequality. *British Journal of Educational Studies*, 54(3), 288-307.
- Ridge, T. (2002). *Childhood poverty and social exclusion: From a child's perspective*. Policy Press.
- Sadık, F., Çakan, H. ve Artut, K. (2011). Çocuk resimlerine yansıyan çevre sorunlarının sosyoekonomik farklılıklara göre analizi. *İlköğretim Online*, 10(3), 1066-1080.

- Sağlam, D. ve Atmaca, T. (2023). Yoksulluk kültürünün öğrencilerin eğitim yaşantılarına ve gelişim alanlarına yansımalarının incelenmesi (Annelerin deneyimleri). *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(47), 764-788.
- Sarıhan, M. (2021). Sağlık hizmetleri ve yenilikçi sağlık teknolojilerine erişimde eşitsizlikler. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 22, 249-257.
- Seban, D. ve Perdecı, B. (2016). Alt sosyoekonomik düzey bir ailede yetişen çocukların akademik başarıları ile yılmazlıkları arasındaki ilişki: Bir vaka incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 106-126.
- Şengönül, T. (2019). Yoksulluğun ailedeki sosyalleştirme süreçlerine ve çocuklardaki bilişsel gelişim ve okul başarısı üzerine etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47, 1-15.
- Şenol, D. ve Canbolat, H. Ş. (2022). Fiziksel engeli olan bireylerin koşullu beden inşaları olarak kimlikleştirilmelerine sosyolojik bir bakış. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 9, 144-177.
- Tabak, H. (2020). Eğitime aile katılımı: sosyoekonomik özellikler etkiliyor mu? *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 104-121.
- Tiryaki, H.H. (2013). *Teorik ve ampirik açıdan gelir dağılımı ve işsizlik ilişkisi: Türkiye üzerine bir çalışma* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Türkcan, B. (2013). Çocuk resimlerinin analizinde göstergebilimsel bir yaklaşım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 585-607.
- UNFPA (2020). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında toplumsal normları değiştirmenin önemi*. Erişim: <https://turkiye.unfpa.org/tr/publications/toplumsal-cinsiyet-e%C5%9Fitli%C4%9Finin-sa%C4%9Flanmas%C4%B1nda-toplumsal-normlar%C4%B1-de%C4%9Fi%C5%9Ftiriminin-%C3%B6nemi>. Erişim tarihi 4 Şubat 2025.
- UNICEF (2022). *Rights denied: The impact of discrimination on children*. Erişim: <https://www.unicef.org/media/130801/file/rights-denied-discrimination-children-EN.pdf>
- van Manen, M. (1997). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. State University of New York Press.
- Yıldırım-Aykurt, A. (2020). 21. yüzyıl'da sosyal sorunlar ve dezavantajlı gruplar. *Journal of Awareness*, 5(3), 427-448.
- Yılmaz, D. ve Güney, R. (2021). Medyanın çocuklar üzerindeki etkileri ve kullanımına ilişkin öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14(4), 486- 494.

EXTENDED ABSTRACT

Social inequalities are shaped by differences in individuals' or groups' access to social, economic, and cultural resources and are often transmitted across generations (Bourdieu, 1991). Childhood is a critical stage during which individuals begin to understand the social structure, and during this process, social inequalities are experienced both directly and indirectly. Children tend to observe the injustices they encounter in their daily lives and express them through symbols and metaphors (Mitchell, 2011). This study examines how primary and secondary school students perceive social inequalities and how they express these perceptions through their drawings. It investigates how issues such as inequality of opportunity in education, socioeconomic disparities, and discrimination based on disability and physical appearance, ethnic identity, and social exclusion are reflected in children's perceptions. Awareness of inequality during childhood is a crucial factor influencing both individual development and the formation of social identity (Lareau, 2011). Research indicates that children observe differences based on social class, gender roles, and ethnic identity from an early age and attempt to make sense of them within their world (Günç & Öztürk, 2019). However, there is a limited body of research analyzing how children perceive and visually represent social inequalities. This study was conducted to explore how children's perceptions of social inequality are reflected in their drawings and to evaluate these drawings within an academic framework. Accordingly, the central research problem of this study is to examine how primary and secondary school students perceive social inequalities and how they express these perceptions through their drawings. This study employs phenomenology, one of the qualitative research designs. Phenomenology aims to deeply understand individuals' perceptions and experiences related to their lived realities (Creswell, 2023). In this context, children's perceptions of inequality were examined through their drawings, which were analyzed using content analysis. The study was conducted with a sample of primary and secondary school students in Düzce during the 2024-2025 academic year. A purposive sampling method was used to select participants, ensuring the inclusion of children from different socioeconomic backgrounds. To achieve this, students from both public and private schools were selected, resulting in a total sample of 1221 students. Students were asked to create drawings that reflected their experiences and observations related to social inequality and to write brief descriptions accompanying their drawings. They were given full creative freedom, and no specific instructions or guidance were provided. The drawings were then categorized using thematic analysis to identify recurring themes and patterns in children's visual representations of inequality. The findings of the study indicate that children express social inequalities

through powerful metaphors and symbols. The themes derived from the drawings were examined under various categories. In the context of inequality based on socioeconomic differences, it was observed that children often concretized economic disparities through representations of houses, clothing, and technological devices. Additionally, the distinctions between wealthy and impoverished children were expressed through elements such as shoes and toys. In the category of inequality based on disability and physical appearance, spatial accessibility limitations and experiences of social exclusion among individuals with disabilities were frequently depicted in the drawings. Moreover, discrimination based on physical appearance was particularly expressed through prevailing beauty standards among children. Regarding inequality among siblings, children, and genders, it was evident that gender roles were distinctly reflected in children's drawings. It was observed that girls were directed toward household chores, whereas boys were encouraged to participate in academic or sports-related activities. Additionally, parental favoritism among siblings was explicitly illustrated in children's drawings. Concerning inequality arising from social relationships, it was found that social dynamics such as exclusion and bullying within peer groups were prominently reflected in the drawings. From the perspective of ethnicity-based inequality, children were observed to categorize individuals with different skin colors into separate social groups, and scenes depicting discrimination against ethnic minorities frequently appeared in their drawings. In the category of inequality between countries, children expressed global disparities through images such as the balance scale metaphor, emphasizing the advantages of certain countries over others. Finally, within the framework of educational opportunity and resource inequality, it was clearly illustrated in the drawings that students from economically privileged backgrounds had greater access to academic and professional opportunities, while disadvantaged students faced structural barriers. All these themes provide significant insights into how children perceive social inequalities and how they express these perceptions through their drawings. This study demonstrates that children observe social inequalities from an early age and express these observations through their drawings. The findings indicate that children perceive the social structure with an intuitive awareness, reflecting their understanding of social disparities through visual representations. For practitioners, it is recommended to develop equitable and inclusive policies within the education system, raise awareness among teachers regarding gender and social inequalities, and integrate visual storytelling tools more effectively into educational processes to foster critical thinking and discussion on these issues. For researchers, it is suggested that longitudinal studies be conducted to examine the evolution of children's perceptions of social inequalities over time. Additionally, comparative studies across different cultural contexts would provide deeper insights into how social inequalities are perceived and represented in diverse sociocultural settings.